

Η εκπαίδευση ως ανάπτυξη

Απόσπασμα από το βιβλίο του Democracy and Education, New York, Macmillan, 1916, pp. 49-53

του John Dewey

Όταν λέγεται πως η εκπαίδευση είναι ανάπτυξη, όλα εξαρτώνται από το τι εννοούμε όταν λέμε ανάπτυξη. Το βασικό μας συμπέρασμα είναι ότι η ζωή είναι ανάπτυξη και ότι η ανάπτυξη, η ωρίμανση, είναι ζωή. Μεταφράζοντάς το στα εκπαιδευτικά του ισοδύναμα αυτό σημαίνει α) ότι η εκπαιδευτική διεργασία δε στοχεύει σε κάτι άλλο εκτός από αυτή την ίδια και β) ότι η εκπαίδευση αποτελεί μια συνεχιζόμενη διεργασία αναδιοργάνωσης, αναδόμησης, μετασχηματισμού.

1. Η ανάπτυξη όταν μεταφράζεται με συγκριτικούς όρους, δηλαδή σε σχέση με τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της παιδικής και της ενήλικης ζωής, σημαίνει την κατεύθυνση των δυνάμεων του ατόμου σε συγκεκριμένα κανάλια: τη διαμόρφωση συνθηκών που περιέχουν εκτελεστική ικανότητα, καθορισμένο ενδιαφέρον και συγκεκριμένα αντικείμενα παρατήρησης και σκέψης. Όμως η συγκριτική οπτική δεν είναι τελική. Το παιδί έχει συγκεκριμένες δυνάμεις. Το να αγνοεί κανείς αυτό το γεγονός είναι σαν να εμποδίζει ή να διαστρεβλώνει τα μέσα από τα οποία εξαρτάται η ανάπτυξή του. Ο ενήλικος χρησιμοποιεί τις δυνάμεις του για να μετασχηματίζει το περιβάλλον του και αυτό συναπάγεται νέα ερεθίσματα τα οποία ανακατευθύνουν τις δυνάμεις του και τις αναπτύσσουν διαρκώς. Το να αγνοεί κανείς αυτό το δεδομένο σημαίνει περιορισμένη ανάπτυξη, παθητική προσαρμογή. Με άλλα λόγια, το φυσιολογικό παιδί και ο φυσιολογικός ενήλικος είναι «υποχρεωμένοι» να ωριμάζουν. Η διαφορά μεταξύ τους δεν είναι διαφορά μεταξύ ωρίμανσης και μη ωρίμανσης, αλλά μεταξύ κατάλληλων τρόπων ωρίμανσης σε διαφορετικές συνθήκες. Αναφορικά με την ανάπτυξη των δυνάμεων που αφορούν στην ικανότητά του να αντεπεξέρχεται σε συγκεκριμένα επιστημονικά και οικονομικά προβλήματα, θα μπορούσαμε να πούμε πως το παιδί θα έπρεπε να ωριμάζει με στόχο την ενηλικιότητα. Αναφορικά με τη συμπνευτική περιέργεια, την αμερόληπτη ανταπόκριση και την ανοικτότητα του μυαλού, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο ενήλικος θα έπρεπε να «ωριμάζει» προς την παιδικότητα. Και οι δύο δηλώσεις είναι εξίσου αληθείς.

Τρεις ιδέες οι οποίες έχουν δεχθεί έντονη κριτική, δηλαδή, η αποστερητική φύση της ανωριμότητας, η στατική προσαρμογή σε ένα σταθερό περιβάλλον και οι άκαμπτες συνθήκες, συνδέονται όλα με μια στρεβλή αντίληψη της

ωρίμανσης ή της ανάπτυξης – ότι δηλαδή αποτελεί κίνηση προς έναν καθορισμένο σκοπό. Η ωρίμανση θεωρείται ότι έχει ένα τέλος και όχι ότι είναι η ίδια το τέλος. Τα εκπαιδευτικά αντίστοιχα αυτών των τριών απατηλών αντιλήψεων είναι, πρώτον, η αποτυχία να συνυπολογίσουμε τις ενστικτώδεις ή εγγενείς δυνάμεις της νεότητας, δεύτερον, η αδυναμία ανάπτυξης πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση νέων καταστάσεων, τρίτον, η αδικαιολόγητη έμφαση στην εργαλειακή μάθηση η οποία εξασφαλίζει αυτοματοποιημένες δεξιότητες σε βάρος της προσωπικής αντίληψης. Σε κάθε περίπτωση το ενήλικο περιβάλλον είναι αποδεκτό ως πρότυπο στο οποίο πρέπει να φτάσει το παιδί.

Τα φυσικά ένστικτα είτε παραβλέπονται είτε θεωρούνται ως ανοησίες – ως ενοχλητικά γνωρίσματα που πρέπει να καταπιεστούν ή σε κάθε περίπτωση να συμμορφωθούν με εξωτερικά πρότυπα. Εφόσον η συμμόρφωση είναι ο σκοπός, αυτό που καθιστά κάθε νεαρό άτομο ξεχωριστό παραγκωνίζεται ή αντιμετωπίζεται ως πηγή αταξίας ή αναρχίας. Η συμμόρφωση έχει γίνει ισοδύναμη της ομοιομορφίας. Επομένως προκαλείται έλλειψη ενδιαφέροντος για το καινούργιο, αποστροφή προς την πρόοδο και τρόμος απέναντι στο αβέβαιο και το άγνωστο. Αφού το τέλος της ωρίμανσης βρίσκεται εκτός της διεργασίας ωρίμανσης, πρέπει να καταφύγουμε σε εξωτερικούς παράγοντες, οι οποίοι θα επιφέρουν κίνηση προς αυτή την κατεύθυνση. Όποτε μια εκπαιδευτική μέθοδος στιγματίζεται ως μηχανιστική, μπορούμε να είμαστε σίγουροι πως συντελείται εξωτερική πίεση ώστε να καταφέρουμε να φτάσουμε σε ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα.

2. Είναι κοινότοπο να πούμε ότι η εκπαίδευση δεν θα έπρεπε να σταματά όταν κάποιος αφήνει το σχολείο. Το νόημα αυτής της κοινοτοπίας είναι ότι σκοπός της σχολικής εκπαίδευσης είναι να διασφαλίζει τη συνέχιση της εκπαίδευσης, οργανώνοντας τις δυνάμεις που εξασφαλίζουν την ωρίμανση. Η ανάπτυξη της κλίσης να μαθαίνουμε από την ίδια τη ζωή και να διαμορφώνουμε τις συνθήκες ώστε όλοι να μαθαίνουν από τις διεργασίες της ζωής είναι το καλύτερο προϊόν της εκπαίδευσης.

Όταν εγκαταλείπουμε την προσπάθεια να ορίσουμε την ανωριμότητα συγκρίνοντάς την με επιτεύγματα της ενήλικης ζωής, υποχρεούμαστε να πάψουμε να την αντιμετωπί-

ζουμε ως μια κατάσταση που υποδηλώνει έλλειψη επιθυμητών χαρακτηριστικών. Εγκαταλείποντας αυτή την αντίληψη, υποχρεούμαστε να εγκαταλείψουμε τη συνήθειά μας να αντιμετωπίζουμε τη διδασκαλία ως μία μέθοδο αποκατάστασης αυτής της έλλειψης, γεμίζοντας με γνώσεις τα νοητικά και ηθικά κενά. Εφόσον ζωή σημαίνει ανάπτυξη, μια ζωντανή ύπαρξη ζει το ίδιο αληθινά και θετικά σε κάθε της στάδιο, με την ίδια εγγενή πληρότητα και τις ίδιες απόλυτες απαιτήσεις. Έτσι, η εκπαίδευση αποτελεί το μηχανισμό εξασφάλισης των συνθηκών ανάπτυξης ή της επαρκούς ζωής, ανεξαρτήτως ηλικίας. Αντιμετωπίζουμε πρώτα με ανυπομονησία την ανωριμότητα, ως κάτι που πρέπει να ξεπεραστεί όσο το δυνατόν ταχύτερα. Ο ενήλικος που διαμορφώνεται από τέτοιες εκπαιδευτικές μεθόδους κοιτάζει πίσω του με λύπη την παιδική και νεανική του ηλικία, ως ένα πεδίο χαμένων ευκαιριών και σπατάλης δυνάμεων. Αυτή η ειρωνική κατάσταση θα διαρκέσει έως ότου αναγνωριστεί ότι η ζωή έχει τη δική της εγγενή ποιότητα και ότι η εκπαίδευση σχετίζεται με την εν λόγω ποιότητα.

[...]

Συνοψίζουμε. Η δύναμη να αναπτυσσόμαστε βασίζεται στην ανάγκη μας για τους άλλους και την πλαστικότητα μας. Και οι δύο αυτές συνθήκες βρίσκονται στο απόγειό τους κατά την παιδική και νεανική ηλικία. Η πλαστικότητα ή αλλιώς η δύναμή μας να μαθαίνουμε από την εμπειρία σημαίνει διαμόρφωση συνθηκών. Οι συνθήκες μας βοηθούν να ελέγχουμε το περιβάλλον, μας δίνουν τη δύναμη να το εκμεταλλευόμαστε για την επίτευξη ανθρώπινων σκοπών. Οι συνθήκες έχουν τόσο τη μορφή της εξοικείωσης ή μιας γενικής και σταθερής ισορροπίας βιολογικών δραστηριοτήτων στον περιβάλλοντα χώρο όσο και τη μορφή της ενεργού ικανότητας να επαναπροσαρμόζουμε τον τρόπο δράσης μας ώστε να ανταποκρινόμαστε σε νέες συνθήκες. Το πρώτο θέτει το υπόβαθρο της ωρίμανσης. Το δεύτερο αποτελεί ωρίμανση. Οι ενεργές μας συνθήκες εμπεριέχουν σκέψη, εφευρετικότητα και ανάληψη πρωτοβουλιών ώστε να εφαρμόζουμε τις ικανότητές μας για την επίτευξη νέων στόχων. Είναι αντίθετες με τη ρουτίνα, η οποία εμποδίζει την ανάπτυξη. Εφόσον η ανάπτυξη είναι το χαρακτηριστικό της ζωής, η εκπαίδευση είναι συνυφασμένη με την ανάπτυξη. Δε στοχεύει σε κάτι άλλο εκτός από αυτή την ίδια.

Μετάφραση: Δήμητρα Ανδριτσάκου